

УДК 81'42:654.19:[070(410):94(477)“12.2013”]

МЕДІАРЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЄВРОМАЙДАНУ: ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ (НА МАТЕРІАЛАХ ЯКІСНИХ ВИДАНЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ)

Вікторія Павленко

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 72
e-mail: kafedra UIG@i.ua*

У статті розглянуто медіарепрезентація подій в Україні у грудні 2013 року. До дискурсивного аналізу залучено якісні видання Великої Британії.

Ключові слова: дискурс, медіадискурс, дискурсивний аналіз, якісна преса.

Останнім часом великої популярності набули дослідження одного із найбільш дискусійних явищ сучасної науки – дискурсу. Теоретичну базу із проблем дискурсу складають роботи відомих дослідників (Teun A. Van Dijk, N. Fairclough, R. Wodak, P. Seriot, C. Cottler, Т. Добросклонська, М. Желтухіна, Є. Кожемякін, К. Серажим та ін.). Однак бракує саме практичних досліджень. Тому досить актуальним виявляється дослідження британського медіадискурсу саме з позицій дискурсивного аналізу. *Мета* статті: з позицій дискурсивного аналізу проаналізувати медіарепрезентацію подій в Україні у грудні 2013 р.

Дослідження різних видів дискурсів є дуже популярним (політичний дискурс, медичний дискурс, медіадискурс, тощо). Більшість дослідників все ж таки сходяться на думці, що дискурс – це складне комунікативне явище, яке вміщує, крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори. За П. Серіо, дискурс – це висловлювання, яке розглядається з точки зору дискурсного механізму, який ним керує [4]. Така трактовка дискурсу видається нам дуже слушною для аналізу медіадискурсу, тому що у цьому сенсі можна розглядати стосунки мови та ідеології, досліджувати умови створення тексту у межах дискурсу.

У науковій літературі функціонують різні терміни на позначення медіадискурсу: дискурс ЗМІ, медіадискурс, дискурс мас-медіа (Шейгал, 1998; Кочкін, 2003), мас-медіальний дискурс (Желтухіна, 2003), масово-інформаційний дискурс (Карасік, 1997; Олянич, 2007). На нашу думку, всі ці позначення є синонімічними, але все ж таки більш доречним буде вживання терміна «медіадискурс», тому що саме це поняття було запозичене із досліджень іноземних вчених, де йдеться про «media discourse».

Сьогодні існує як мінімум два підходи у розумінні медіадискурсу [5]. За першим, медіадискурс – «це специфічний тип мовленнєво-мислиннєвої діяльності, що є характерним виключно для інформаційного поля масмедіа» [5, с. 16]. Тут медіадискурс вирізняється наявністю особливих концептів «благо» і «факт» [5, с. 16]. Прихильники іншого підходу розглядають медіадискурс як «будь-який вид дискурсу, що реалізується в полі масової комунікації та продукується ЗМІ» [5, с. 16]. У цьому сенсі, як зазначає Кожемякін, можна говорити про політичний, релігійний та інші медіадискурси, тому що в такому випадку кожен тип

інституціонального дискурсу має «певний стійкий набір практик відтворення, трансляції та інтерпретації масової інформації» [5, с.16]. За Добросклонською, медіадискурс – «це сукупність процесів і продуктів мовленнєвої діяльності в сфері масової комунікації в усьому багатстві і складності їхньої взаємодії» [2, с.21]. Розгорнуте і вагоме визначення медіадискурсу (мас-медіального дискурсу) надає М. Желтухіна: «зв'язний, вербальний або невербальний, усний чи письмовий текст у сукупності з прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами, який виражається засобами масової комунікації, береться у подієвому аспекті, являє собою дію, бере участь у соціокультурній взаємодії та відображає механізм свідомості комунікантів» [3, с. 132].

Ми віддаємо перевагу іншому підходу у трактуванні медіадискурсу, та беремо за основу визначення Є. Кожемякіна, який інтерпретує медіадискурс як «тематично сфокусовану, соціокультурно обумовлену мовленнєво-мислиннєву діяльність в масмедійному просторі» [5, с. 16]. Таке визначення дає змогу говорити не лише про відтворення певних знань, подій, тощо, але й аналізувати механізми відтворення і передачі цих знань і подій.

За схемою ван Дейка ми розглянули медіарепрезентацію подій в Україні у грудні 2013 р. До аналізу були залучені якісні газети *The Daily Telegraph* (DT), *The Guardian* (G). Вже у заголовках газет репрезентується тематизація дійсності: "Ukraine riot police surround Kiev protesters" ("Українська поліція з врегулювання безладів оточила київських протестантів") (G, 11.12.2013), "Ukraine protests: outrage as police attack Kiev" ("Українські протести: обурення коли поліція атакує Київ") (G, 11.12.2013), "Ukraine protesters rebuild barricades after police assault" ("Українські протестанти відновлюють барикади після нападу поліції") (G, 11.12.2013), "Ukraine protests: epic tug-of-war for country on brink of revolution" ("Українські протести: епічне перетягування канату для країни на межі революції") (DT, 08.12.2013), "Ukraine police begin to clear anti-government protesters in Kiev" ("Українська поліція починає відтисняти анти-урядових демонстрантів в Києві") (DT, 11.12.2013), "Ukraine: police storm protest camp in centre of Kiev" ("Україна: поліція штурмує табір протестантів у центрі Києва") (DT, 11.12.2013), "Ukraine police pull back as protests grow" ("Українська поліція відступає, коли протести зростають") (DT, 11.12.2013), "Ukraine suspends officials over protester crackdown" ("Україна підозрює, що офіційні особи віддали наказ перейти до силових дій") (DT, 14.12.2013).

Аналіз практичного матеріалу показав, що британський медіадискурс репрезентує, підтверджує та пояснює події Євромайдану у грудні 2013 року. Адресантні та адресатні групи комунікантів структуруються за допомогою організації дискурсу: доступ до медіамайданчиків відкритий для лідерів опозиційної партії та представників західного світу, які висловлюють підтримку Євромайдану. *The Guardian* та *The Daily Telegraph* наводять багато висловлювань Віталія Кличка, Олександрі Матвейчук, Арсенія Яценюка, Вільяма Хейга, Джона Керрі та Кетрін Ештон. Однак тільки *The Guardian* намагається представити інший бік проблеми та наводить висловлювання Михайла Караваєва (бізнесмена із Запоріжжя): "The maidan could lead to a civil war, and we do not need that" ("Майдан може привести до громадянської війни, а нам це не потрібно") (G, 15.12.2013) та Алли Кравченко, яка впевнена, що конфлікт має бути вирішений переговорами, а не вуличними протестами, та виловлює сумнів щодо того, хто ці люди на майдані: "It's impossible that these people are just not working for a month..." ("Не може такого бути, щоб ці люди ніде не працювали цілий місяць..."), поряд з цим *The Guardian* наводить її думку щодо ситуації взагалі: "We are one country, and

nobody should be allowed to split us up” (“Ми одна країна, і не можна дозволяти нікому розділяти нас” (G, 15.12.2013). Навіть ці приклади формують концепт позитивного ставлення до того, що відбувається, адже за підтримку Євромайдану висловлюється більшість провідних вітчизняних та зарубіжних політиків.

Розглянемо на конкретних прикладах, як на семантичному рівні конструюється локальний зв'язок смислів у дискурсі. Вже у заголовку “Thousands ring in New Year on Ukraine’s protest square” (“У Новий рік тисячі людей оточили колом український протестовий майдан”) (DT, 01.01.2014) можна виділити дві конструюючі теми: факт зібрання під новий рік на майдані тисяч людей та оцінка подій DT – у метафорі “protest square” – “протестовий майдан”. Ці дві теми узагальнюють основну інформацію та налаштовують читача на певне сприйняття ситуації. Взагалі, концепт “protest” стає ключовим у цій публікації (а потім – і в багатьох інших): “the protest movement” (“рух протесту”), “the centre of protests” (“центр протестів”), “the headquarters of the protest movement” (“штаб-квартира руху протесту”), “protesters” (“протестанти”). Цей факт вказує на політичний фон подій, що відбуваються. У статті повідомляється, що тисячі людей відсвяткували Новий рік на Майдані Незалежності в Києві, який став центром протестів після того, як Янукович відмовився підписати угоду з ЄС. Головна інформація подається в першу чергу, і DT обирає досить яскравий вислів для її репрезентації: “...President Viktor Yanukovich ditched a pact for closer ties with the EU” (“...президент Віктор Янукович спустив у канаву угоду, спрямовану на більш тісні зв'язки з ЄС”). Так на семантичному рівні формуються ментальні моделі читачів: читач має зрозуміти, що ця угода була значимою для країни, чимось із знаком плюс, а твердження “спустив у канаву” означає, що президент вчинив погано для країни. Наприкінці статті DT ще раз нагадує читачам, що Майдан Незалежності став “штаб-квартирою руху протесту” саме після того, як Янукович відмовився підписати угоду з ЄС, а нову хвилю протесту викликало прийняття президентом “a bail-out from Russia” (“фінансової допомоги від Росії”). Такі семантичні макро-твердження концептуально підсумовують текст та його основну інформацію. Відомо, що дуже важливим в медіадискурсі є поняття підоснови (того, що мається на увазі). У даному випадку – це те, що українці більш налаштовані на тісні зв'язки з ЄС, ніж з Росією.

The Guardian, висловлюючи ставлення до вчинку Януковича не підписувати угоду з ЄС, вживає трохи менш емоційно-забарвлені висловлювання: “to scrap a deal with the EU” (“відправити на смітник”) (G, 26.12.2013) та “to shelve a deal with European Union” (“відкласти на неозначений час”) (G, 29.12.2013). Заголовок “Ukraine anti-government protest draws tens of thousands” (“Український антиурядовий протест зібрав десятки тисяч людей”) (G, 29.12.2013) репрезентує політичну ситуацію, що відбувається: визначення “anti-government” показує, що дії протестантів направлені проти політики правлячої влади. Стаття узагальнює події: десятки тисяч людей зібрались на центральному майдані Києва, щоб висловити протест проти рішення уряду М.Азарова та президента В.Януковича “відкласти на неозначений час” підписання угоди з ЄС. Зазначається, що людей значно менше ніж на попередніх мітингах з цього приводу – “Turnout markedly lower than for home of previous rallies in month of protests over decision to shelve deal with EU” (“Прийшло значно менше людей ніж на попередні мітинги протесту, які відбуваються протягом місяця, проти рішення відкласти на неозначений час угоду з ЄС”) (G, 29.12.2013). У статті неодноразово нагадується, чим саме викликано протести, а наприкінці *The Guardian* пише, що “The move angered many Ukrainians, who hoped that closer ties with the EU would help end centuries

of Russian domination” (“Цей крок розлютив багато українців, які сподівались, що тісніші стосунки з ЄС допоможуть скасувати багатовікове домінування Росії” (G, 29.12.2013). Таким чином на рівні тексту *The Guardian* закріплює певний смисл: майже всі українці підтримують угоду з ЄС та втомлені від тиску Росії.

Заголовок “Ukrainian police retreat after failed attempt to clear Kiev protesters” (“Українська поліція відступає після невдалої спроби відтіснити протестантів у Києві”) (DT, 11.12.2013) також акцентує на таких важливих фактах: 1) українська поліція відступає; 2) поліції не вдалось прогнати протестантів. У короткому огляді події на початку статті говориться, що спецслужби України відступили з Майдану Незалежності після того, як намагались очистити його від демонстрантів протягом “a nine-hour battle” (“дев’ятигодинної битви”). Семантичне значення слова “battle” (“битва, бій”) задає тон статті і відображає серйозність ситуації. Як звичайно, більш важлива інформація надається на початку: державний секретар США Джон Керрі висловив “disgust” (“огоиду”) з приводу застосування сили до протестантів. Слово “disgust” в статті взято в лапки, щоб підсилити звичайне “незадоволення”. Тож, читач з самого початку має зрозуміти ставлення однієї з провідних країн до вчинків українського уряду. Далі, за допомогою деталізації події конструється смисл медіадискурсу на рівні медіатексту: “Thousands of armoured police seized control of the square by forming a human chain, but the demonstration continued as before...” (“Тисячі озброєних поліцейських захопили контроль над майданом, створивши людський ланцюг, але демонстрація продовжується, як і раніше”) (DT, 11.12.2013), “Police outside the building used truncheons to beat protesters...” (“Поліція застосувала поліцейські палиці проти протестантів”) (DT, 11.12.2013).

Такі твердження як: “...protesters angry at President’s Yanukovich rejection of an EU pact under Russian pressure...” (“...протестанти, які розлючені на президента Януковича, що відхилив угоду з ЄС під тиском Росії...”) (DT, 11.12.2013), “Yanukovich backed away from a pact that would deepen the former Soviet republic’s economic ties with the 28-nation European Union...” (“Янукович відмовився від пакту, який поглибив би економічні стосунки колишньої радянської республіки з Європейським Союзом, який вже налічує 28 держав”) (DT, 11.12.2013), “The agreement would make Ukraine more Western-oriented and represent a significant loss of face for Russia, which has either controlled or heavily influenced Ukraine for centuries” (“Угода зробила би Україну більш західно-орієнтованою країною та означала би втрату престижу з боку Росії, яка або контролювала, або сильно впливала на Україну протягом століть”) (DT, 11.12.2013), “Ukraine has been in crisis since Mr Yanukovich backed out of signing an association agreement and free trade accords with the European Union last month” (“Україна знаходиться у кризі відтоді, як пан Янукович відмовився від підписання угоди про співробітництво і вільну торгівлю з Європейським Союзом минулого місяця”) (DT, 14.12.2013) допомагають зрозуміти диференціацію смислів у просторі масової комунікації. Тому й не дивно, а закономірно, що британські ЗМІ зображають вчинок Януковича як щось негативне, неприпустиме, підкреслюючи, що для України вкрай важливі і вигідні стосунки з ЄС, а “домінування Росії” має вже закінчитись.

Отже, проведений аналіз показав, що у британському медіадискурсі події Євромайдану у грудні 2013 р. мали фахову і систематичну репрезентацію. Локальний зв’язок смислів у медіадискурсі конструється на семантичному рівні. Дуже часто заголовки містять макроструктури медіатексту, які узагальнюють основну інформацію та налаштовують читача на певне сприйняття ситуації. Смисл медіадискурсу конструється на рівні медіатексту за допомогою дета-

лізації події. Застосування дискурсивного аналізу відкриває широкі перспективи дослідження медіадискурсу та дозволяє не лише досягнути його внутрішню когерентність, але й дослідити специфіку утворення смислів та ефективність мас-медійних повідомлень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Водак Р. Взаимосвязь “дискурс-общество”: когнитивный подход к критическому дискурсу-анализу // Р. Водак, Э. В. Будаев, А. П. Чудинов. Современная политическая лингвистика. – Екатеринбург, 2006. – С.123-136.
2. Добросклонская Т. Медиадискурс как объект лингвистики и межкультурной коммуникации // Вестник МГУ. Сер.10. Журналистика. – 2006. – №2. – С. 20-23.
3. Желтухина М. Тропологическая суггестивность массмедиального дискурса: о проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ. М.: Ин-т языкознания РАН. – 2003.
4. Квадратура смысла: французская школа анализа дискурса / Общ. ред. и вступ. сл. П. Серио. – М.: ОАО ИГ «Прогресс». 1999.
5. Кожемякин Е. Массовая коммуникация и медиадискурс: к методологии исследования // Научные ведомости. Серия Гуманитарные науки. – 2010, №12 (83). Выпуск 6. – С. 13-21.
6. Cotter C. Discourse and Media /in: D. Schiffrin, D. Tannen, H.E. Hamilton. The Handbook of Discourse Analysis. – Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 2001. – pp. 416-436.
7. Fairclough N., Wodak R. Critical Discourse Analysis: an overview /in: T. van Dijk. Discourse and Interaction. – London: Sage. – pp. 67-97.
8. Van Dijk T.A. Elite Discourse and Racism. London: Sage, 1985. vol.6.
9. Wodak R. Methods of Critical Discourse Analysis / [електронний ресурс] режим доступу: https://www.academia.edu/2544299/Wodak_Ruth_Ed_Critical_Discourse_Analysis_Four_Volumes

**MEDIA REPRESENTATION OF EUROMAIDAN:
DISCOURSE ANALYSIS (GREAT BRITAIN QUALITY NEWSPAPERS)**

Viktoria Pavlenko

*Oles Honchar Dnipropetrovsk National University
Gagarin av., 72, Dnipropetrovsk, Ukraine
e-mail: kafedra UIG@i.ua*

The article deals with media representation of Ukrainian events in December 2013. The quality newspapers of Great Britain are analyzed from the points of discourse analysis.

Key words: discourse, media discourse, discourse analysis, quality press.

**МЕДИАРЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЄВРОМАЙДАНА:
ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ (НА МАТЕРІАЛІ КАЧЕСТВЕННИХ
ИЗДАНИЙ ВЕЛИКОБРИТАНИИ)**

Викторія Павленко

*Дніпропетровський національний університет імені Олеса Гончара
пр. Гагарина, 72, Дніпропетровськ, Україна
e-mail: kafedra UIG@i.ua*

В статье рассматривается медиапрезентация событий в Украине в декабре 2013 г. Качественные издания Великобритании проанализированы с позиций дискурсивного анализа.

Ключевые слова: дискурс, медиадискурс, дискурсивный анализ, качественная пресса.